

**ULUSLARARASI
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
VE KOCAELİ TARİHİ
SEMPOZYUMU-III**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
& HISTORY OF KOCAELİ - III**

**CİLT
- IV -**

© 2017 Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kùltür ve Sosyal İşler
Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 38

© Copyright 2017 Kocaeli Metropolitan Municipality,
Department of Culture and Social Affairs No: 38

Bu kitabın her türlü basım, yayın ve telif hakları Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi, Kùltür ve Sosyal İşler Dairesi
Başkanlığı'na aittir. Başkanlığın yazılı izni olmadan elektronik,
mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve
dağıtılamaz. Para ile satılmaz

All rights reserved. No part of this book may be printed,
reproduced or distributed by any electronic, optical, mechanical
or other means without the written permission of the Kocaeli
Metropolitan Municipality, Department of Culture and Social
Affairs

Tasarım

Mert Uğurdil
Serhat Batur Karadeniz

Baskı-Cilt

CNR Basım

Takım No: 978-605-5116-35-4 (Tk)

ISBN: 978-605-5116-39-2 (4.c)

ULUSLARARASI
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
VE KOCAELİ TARİHİ
SEMPOZYUMU-III

İZMİTLİ OSMANLI ÂLİMİ KARA DÂVÜD'A NİSBET
EDİLEN KELÂM ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Recal ÇETRES*

Giriş

Karadâvudzâdeler ismiyle meşhur olan ulemâ ailesinin ilk temsilcisi olan Dâvûd b. Kemâl el-İzmitî (ö. 948/1541) İzmit'te doğmuş olup Kara Dâvud diye tanınmıştır. Babasının ismi Kemâl'dir. Kanûnî Sultan Süleyman devrinde yetişmiş olan ve eğitimini Osmanlı döneminin önemli âlimlerinden Molla Lutfi, Hacıhasanzâde Efendi, Müeeyyedzâde Abdurrahman Efendi gibi âlimlerin yanında tamamlayan Kara Dâvud, sırasıyla Bursa Kaplıca, Trabzon, Edirne Üç Şerefeli ve Sahn-ı Semân Medreselerinde müderrislik görevlerinde bulunmuş ve 929'da (1522-23) yılları arasında Bursa Kadılığına getirilmiştir. Daha sonra bu görevinden azledilip emekliye sevk edilmiştir.¹ 1523'te Koca Naib Vakıflar mütevellisi ve 1533 senesinde Ebussuûd Efendi'nin yerine ikinci defa Bursa kadısı olmuştur. Kadılığı esnasında Bursa'daki evkafı tespit ederek bir cilt meydana getirmiştir. Son zamanlara kadar bu sicil Bursa vakıfları için esas teşkil ediyordu.² Daha sonra ikinci defa getirilmiş olduğu kadılık görevinden kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. 948 (1541) senesinde vefat etmiş olup Bursa ili Yıldırım İlçesinde kendi yaptırmış olduğu mescidin haziresine defnedilmiştir.³

Yalnızca kendi döneminin dikkate değer âlimlerinden biri olmakla kalmayan Kara Dâvud'un soyundan Karadâvudzâdeler adıyla anılan bir çok âlim yetişmiştir. Özellikle mantık sahasındaki eserleri ile tanınan Kara Dâvud İzmitî'ye *Ma lumat*, *Şerhu Kasideti'n-nûniyye* gibi birtakım kelâm eserleri de nispet edilmiştir. Ancak bu eserlerin Kara Dâvud'a ait olup olmadığı araştırmaya muhtaçtır. İşte bu çalışma Osmanlı döneminde İzmit'in yetiştirdiği önemli âlimlerden Kara Dâvud'a nispet edilen kelâm eserlerinin aidiyetini sorgula-

* Yrd. Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: cetres@hotmail.com

1 BAĞDADI, İsmail Paşa, *Hedyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, c., 1, s.361, İstanbul 1951; KEPECİOĞLU Kamil, *Bursa Kütüğü*, c., 1, s. 260-261, Bursa 2009; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, S. 359; DİKİCİ Recep, *Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Âlimler ve Edepler*, Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, s. 1443-44, Kocaeli 2014

2 KEPECİOĞLU Kamil, *Bursa Kütüğü*, c., 1, s. 260-261, Bursa 2009.

3 BAĞDADI, İsmail Paşa, *Hedyyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, c., 1, s.361, İstanbul 1951; KEPECİOĞLU Kamil, *Bursa Kütüğü*, c., 1, s. 260-261, Bursa 2009; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, S. 359

yacak ve onun eserlerine dair doğru bir listeyi ortaya çıkarmaya çalışacaktır. Diğer yandan yine bu çalışmayla Kara Davûd İzmitî'nin eserleri hakkında var olduğunu düşündüğümüz karmaşayı çözmek ve elden geldiğince hangi eserin ona veya farklı nisbelerdeki Davûd'lara veyahut da müellifimizin soyundan gelen Davudzâdelere ait olduğu hususu üzerinde bir takım tespitlerde bulunmayı hedeflemektedir.

Ancak böyle bir çalışma çok daha uzun soluklu bir araştırmayı ve zaman dilimini gerektirmektedir. Zira yazara atfedilen eserlerin her birinin ayrı ayrı dikkatli bir şekilde incelenip okunması gerekmektedir. Karadavûdzâdeler ismiyle meşhur olan bu ulemâ ailesine mensup "Kara Dâvûd" lakabı sonraki dönemlerde oğul, torun ve sırasıyla devam eden alimlere de verildiği için eserlerin tam olarak kime ait olduğu hususunun zaman zaman dikkatlerden kaçtığını söylemek mümkündür. Bu hususun bir tebliğ kapsamında kısa bir sürede layıkıyla yapılması zordur. Ancak yine de biz elimizden geldiğince titiz bir çalışma yürüterek en azından araştırmaya bir mukaddime sunmak ve araştırmacıların dikkatlerini bu hususa çekmeyi hedefledik. Böyle bir çalışmanın söz konusu ettiğimiz zorlukları düşündüğünde elbette ki eksikliklerden ve belki de yanlışlardan azâde olması beklenemez. Verilen bilgilere ilave veya bazı tespitlerin yanlışlığının ortaya konulması her zaman için mümkün görülebilir.

Bu çalışmada Kara Davûd İzmitî'ye nisbet edilen eserlerin problemlerine ve yine Karadavûdzâdeler ailesine mensup âlimlerin eserlerinin yanlışlıkla birbirlerine nispet edilmesindeki problemlere ve Kara Davûd İzmitî'ye ait eserlerin listesinin oluşturulmasına çalışılacaktır.

Kara Dâvut İzmitî'ye nispet edilen eserler içerisinde bazılarının başka müelliflere ait olması kuvvetle muhtemeldir. Bazısı da Kara Dâvûd'un soyundan gelen ve Kara Dâvudzâdeler olarak nispet edilmiştir. Örneğin; Kara Dâvudzâdelerden olan Mehmed Efendi er-Rumî'ye (ö.1170/1756)⁴ ait olan *Teofiku Muvaffıkı'l-Hayrat* adlı eserin İzmitî'ye nispet edilmesi gibi.

I. Kara Dâvûd İzmitî Bibliyografyası

I.1. Kara Davûd'a Nisbet edilen Eserler

1. Hâşiye 'alâ Şerhi Metâl'i'l-envâr

Mantığa dair olan bu eser Şafîî alimi olan Sirâceddin el-Urmevî'nin (ö.682/1283) *Metâli'u'l-envâr* adlı eserine Şemseddîn Mahmud b. Abdurrahman el-İsfahanî tarafından yazılan şerhin haşiyesidir.⁵ Urmevî'nin bu eseri klasik mantık konularını özet halinde ele almış olup medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in isteği üzerine Hızır Bey tarafından Farsça'ya da çevrilmiştir.⁶ Kara Davûd İzmitî'nin bu eserine Birgili Kara Halil ve Yusuf Efendizâde haşiye yazmışlardır.⁷ Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanında yaptığımız taramaya göre eserin şu kütüphanelerde bulunduğu tespit edilmiştir. (Byz.Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 002197; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr.001624; Ragıp Paşa nr. 000890; Köprülü Ktp. Mehmed Âsım., nr. 000289; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 001871; Edirne Selimiye Ktp., nr. 001012; Adana İl Halk Ktp., nr. 000181; Çankırı İl Halk Ktp., nr. 000062)

4 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, s. 359

5 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, s. 359

6 Çağrııcı Mustafa, "Sirâceddin el-urmevî" *DİA*, XXXVII, s. 262-264.

7 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, s. 359

2. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti Küçük (Kûçek) 'ala Tahfîrî'l-kavâi 'di'l-mantıkıyye* (Hâşiye 'alâ Şerhi's-Şemsiyye). Bu eser Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin Şemsiyye'sine Kutbüddin er-Râzî'nin yazdığı şerhe Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin yazdığı hâşiyenin hâşiyesidir.⁸ Kâtip Çelebi bu eserin İzmit'te değil Teftâzanî'nin talebesi olan Molla Kara Davûd adındaki başka bir müellife ait olduğunu söyler.⁹ Bu eserin Hacı Selim Ağa Ktp., Hacı Selim Ağa bölümlerindeki nüshanın üzerinde *Kitâbü Hâşiyet-i Melle Davûd alâ Şerhi's-Şemsiyye* diye geçmektedir. (Hacı Selim Ağa Ktp., Hacı Selim Ağa, nr. 000696). Ayrıca bu eseri Silleli Osman Hamdi ise Dâvûdî Karsî ile karıştırarak eseri Dâvûdî Karsî'ye izafe etmiştir.¹⁰

Eserin diğer nüshalarının bulunduğu kütüphane ve bölümler; (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin, nr. 000328, Aşir Efendi, nr. 000210, Tekelioğlu, nr. 000498, Ayasofya, nr. 002501, Damad İbrahim Paşa, nr. 000833, Erzincan, nr. 000084, Esad Efendi, nr. 001941, Hacı Mahmud Efendi, nr. 005775, Halet Efendi, nr. 000499, Hamidiye, nr. 000806, Harput, nr. 000302, İzmir, nr. 000390, Kasıdecizâde, nr. 000474, Kılıç Ali Paşa, nr. 000648, Nafiz Paşa, nr. 000038, Pertevniyal, nr. 000596, Serez, nr. 003868, Servili, nr. 000209, Tırnova, nr. 001331, Yahya Tevfik, nr. 001525; Köprülü Ktp., Mehmed Âsım Bey, nr. 000309; Konya Bölge, nr. 000058; Amasya İl Halk Ktp., nr. 001575; Adana İl Halk Ktp., nr. 000739; Burdur İl Halk Ktp., nr. 001476; Çankırı İl Halk Ktp., nr. 000592). Aynı eser bazı nüshalarda *Hâşiye 'ala Şerhi's-Şemsiyye* diye geçmektedir; (Atıf Efendi Ktp., Atıf Efendi, nr. 001678; Hacı Selim Ağa Ktp., Hacı Selim Ağa, nr. 000697; Kayseri Rşd. Ktp. Raşid Efendi, nr. 000843; Zeytinoğlu, nr. 000668; Elmalı Halk Ktp., nr. 002780; Antalya, Müze, nr. 000008; Tekeli Halk Ktp., nr. 000479; Trabzon İl Halk Ktp., nr. 000268-01; KHK, Kastamonu, Nr. 1222/02), şeklindedir.

3. *Hâşiye 'ala't-Taşavvurât Mantık ilmine dair olan bu eser Osmanlı Müellifleri* ve bazı kütüphane kayıtlarında (Beyazıt Devlet Ktp., Beyazıt, nr. 004398; Süleymaniye, Denizli, nr. 000266, Fatih, nr. 003272, İbrahim Efendi, nr. 000797, İzmirli İsmail Hakkı, nr. 001705, Pertevniyal, nr. 000603, Reşid Efendi, nr. 001026, Serez, nr. 002198, Tırnova, nr. 001332; Atıf Efendi, Atıf Efendi, nr. 001815; Millet Ktp., Ali Emiri, nr. 001668; Diyarbakır İl Halk Ktp., Diyarbakır UM., nr. 001914; Vahid Paşa, nr. 000996; Çorum İl Halk Ktp., nr. 002522; Uluborlu, nr. 001752; Akşehir Ktp., nr. 000438; Hacı Selim Ağa, Aziz Mahmud Hüdayî, nr. 1535; D.İ.B. İst. Müftülüğü Ktp., nr. 282).¹¹ Dâvûd b. Kemâl'e izafe edilmişse de bu eserin de yine Molla Kara Davud'a ait olması muhtemeldir.¹²

4. *Hâşiye 'ala't-Taşdikat* Bazı kütüphane kayıtlarında (Ankara Milli Ktp., Sam. Yz. 787/1)¹³, (Süleymaniye, Giresun Yazmalar, nr. 003541, Fatih, nr. 003270; Hacı Selim Ağa, Aziz Mahmud Hüdayî, nr. 001535).¹⁴ geçen ve mantık ilmine dair olan bu eserin Molla Kara Davud'a ait olduğu muhtemeldir.¹⁵

5. *Şerhi'l-Menâr; Ebti'l-Berekât en-Nesefî'nin usûl-i fıkha dair olan Menârü'l-envâr* adlı eserine yapılmış bir şerhtir. Kaynaklarda zikredilmemesine rağmen bu eserin bir nüshası mevcuttur. (Köprülü Ktp., Mehmed Âsım Bey, nr. 000058).¹⁶

8 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmiti" *DİA*, XXIV, s. 359

9 ÇELEBİ, Kâtip, *Kesfû'z-Zünûn an Esâmî'l Kütübi ve'l-Fünûn*, II, s. 1063, İstanbul 1943; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmiti" *DİA*, XXIV, S. 359-360; Ayrıca bu eser hakkında bkz., AKPINAR Cemil, "Dâvud-i Karsî" *DİA*, IX, S. 30

10 AKPINAR Cemil, "Dâvud-i Karsî" *DİA*, IX, S. 32

11 *Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı*

12 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmiti" *DİA*, XXIV, S. 359-360; DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, s. 1443-44, Kocaeli 2014.

13 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014.

14 *Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı*; DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014

15 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmiti" *DİA*, XXIV, S. 359-360

16 *Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı*; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmiti" *DİA*, XXIV, S. 359-360

5. *Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Cürcânî 'alâ Metâli 'i'l-enzâr* Bu eser de kaynaklarda zikredilmemesine rağmen yazma nüshasında Kara Davûd b. Kemâl'e nisbet edilmiştir. (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 001624). Eser Kâdi Beyzâvî'ye ait *Tavâli 'u'l-enzâr* 'a Muhammed b. Abdurrahman el-İsfehânî tarafından yapılan *Metâli 'u'l-enzâr* adlı şerhe Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin yazdığı hâşiyenin hâşiyesidir.¹⁷

Osmanlı müellifleri ve bazı kütüphane kayıtlarında Kara Davûd İzmitî'ye nisbet edilen şu eserleri de görmekteyiz.

6. *M'alûmat* (Antalya İl Halk Ktp., Tekeli, nr. 000872)¹⁸; 06 Hk 3498/10.135a-160; Kon-ya Bölge Yazmalar Ktp., 5808/1)¹⁹. Otuz üç ana başlık ihtiva eden bu eserin Dâvûdî Karsî'ye ait olup Süleymaniye Kütüphanesinde üç (Kasîdecizâde, nr. 664/3, Fâtih, nr. 5349/5, Denizli, nr. 402/2); Köprülü, (III. Kısım, nr. 705/39) ve Saraybosna Gazi Hüsrev Bey (nr. 672/9; bk. Dobraca, I, 504) kütüphanelerinde birer nüshası bulunmaktadır.²⁰

7. Şerh'u Kaşîdeti'n-nûniyye Bu eser Hızır Bey Sivrihisârî'nin (ö. 863) Kasîde-i Nûniyye'si-nin şerhi olduğu ifade edilmekte olup (Atatürk Kitaplığı, Bel Yaz., K000239/08) de kayıtlı olduğu bildirilmiştir.²¹ Ancak eserin Dâvûd-i Karsî'nin Hızır Bey'in (ö. 863/1459) kelâma dair ünlü eseri olan *el-Kasîdetü'n-nûniyye*'ye biri Türkçe diğeri Arapça olmak üzere iki şerh yazdığı ifade edilmiştir.²²

8. *Telhîsu Takrîri'l-Kavânîn*²³ bu eserinde Dâvûd-i Karsî'ye ait olduğu muhtemeldir.²⁴

9. *Hâşiye 'alâ't-Tehzîb*²⁵ aynı şekilde bu eser de *Osmanlı Müellifleri*'nde Kara Davûd İzmitî'ye nisbet edilmişse de bunun da Dâvudî Karsî'ye ait olmasının kuvvetle muhtemel olduğu vurgulanmaktadır.²⁶

10. *Hâşiyetu alâ Hâşiyeti's-Seyyid alâ'l-kutb*²⁷ Türkiye Kütüphaneler Veri Tabanının da yaptığımız taramada bu isme benzer *Hâşiye alaü'l-Hâşiye el-Sugna Lil Seyyid*²⁸ isminde bir nüshadan bahsedilmektedir. Ancak her iki nüshanın incelendikten sonra aynı eser olup olmadığı ve İzmitî'ye ait olup olmadığı tespit edilebilir.

11. *Risâle fî Taksimi'l-Lafz* (Edebi kompozisyona dairdir).²⁹

17 Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, S. 359-360

18 Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı

19 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014

20 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX, S. 32

21 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014.

22 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX, S. 30.

23 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014.

24 TAHİR Bursalı Mehmet, *Osmanlı Müellifleri* (Haz: Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen), s. 370, İstanbul 1972; AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX, S. 31;

ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, S. 360

25 TAHİR Bursalı Mehmet, *Osmanlı Müellifleri* (Haz: Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen), s. 370, İstanbul 1972; DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1443-44, Kocaeli 2014

26 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX, S. 30-31; ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV, S. 360

27 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1444, Kocaeli 2014

28 Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı

29 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" *Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, III, s. 1444, Kocaeli 2014

12. *Terceme-i Raşahatu Ayni'l-Hayat* (İslam dini menâkıb kitabıdır).³⁰ Bu eseri Türkiye Kütüphaneleri veri tabanında göremedik ancak eserin (Manisa İl Halk Ktp., nr. 7827.293vvrk.) kayıtlı olduğu bildirilmiştir.³¹ Eserin İslâm dini menakıb kitabı olarak bildirilmesinden dolayı onun bilinen meşhur *Delâilü'l-Hayrât* olması muhtemeldir. Eser verilen kütüphane de tesbit edilip incelendikten sonra kesin bilgiyi aktarmak mümkündür.

13. *Manzûme-i Akâid* bu eser de Konya Bölge Yazmalar Ktp., Isparta İl Halk Kütüphanesin de olduğu bildirilmektedir.³² Eserin manzum akâid olarak bildirilmesi bize onun *Kaside-i Nûniyye* olması ihtimalini düşündürmektedir. Şayet *Kaside-i Nûniyye* ise İzmit'te değil Dâvûdi Karsî'ye ait olması kuvvetle muhtemeldir.³³ Eserin belirtilen yerde detaylı bir şekilde incelenmesi kanaatindeyiz.

14. *Terceme-i Delâilü'l-Hayrât ve Şevâriki'l-Envar*³⁴ Bu eser aslında *Teofiku Muvaaffika'l-Hayrat li-Neyli'l-Berekât fi Hidmeti Menbei's-Saâdet* adlı eser olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanında eser bu isim altında veya kısaltılmış olarak şu kütüphanelerde bulunduğu görülmüştür. (Byz. Devlet, Beyazıt nr. 001303, Veliyyüddin Efendi, nr. 000670; Süleymaniye, Ayasofya, nr. 000580, Çelebi Abdullah, nr. 000053, Dügümlü Baba, nr. 000510, Esad Efendi, nr. 000347, Fatih, nr. 000804, H. Hayri Abd. Efendi, nr. 000227, Hacı Mahmud Efendi, nr. 003945, Hacı Reşit Bey, nr. 000005, Hamidiye, nr. 000323, Harput, nr. 000302, Hüseyin Paşa, nr. 000054, İbrahim Efendi, nr. 000173, Kadızâde Mehmed, nr. 000040, Kılıç Ali Paşa, nr. 000216, Lala İsmail, nr. 000048, Laleli, nr. 001572, M. Arif M. Murad, 000075, Mihrişah Sultan, nr. 000067, Nafiz Paşa, nr. 000753, Pertevniyal, nr. 000038, Pertev Paşa, 000094, Reşid Efendi, nr. 001026, Serez, 002198, Süleymaniye, nr. 000252, Şazeli Tekkesi, nr. 000091, Tırnovalı, 000351, Yazma Bağışlar, nr. 001104, Zühdi Bey, nr. 000031, Hacı Selim Ağa, Hüdai Efendi, nr. 000229; Millet Ktp., Ali Emiri, nr. 001261; Topkapı, Hazine Kit., nr. 000086, Bağdat Köşkü, nr. 000075; Mevlana, nr. 001110; Edirne Selimiye, nr. 001261, Halil Hamit, nr. 000218; Burdur İl Halk Ktp., nr. 002148).

Bu eser Türk toplumu arasında yaygın olarak *Delâil-i Şerif*, *Delâil-i Hayrât* ve *Delâil* diye bilinir. Şâze-lyiye tarikatının Cezûliyye kolunun kurucusu olan Şeyh Cezûlî'nin bu risâlesi müridleri arasında bir tarikat evradı olarak okunmuş ve çok sayıda istinsah edilmiştir. Dolayısıyla eserin nüshaları arasında bazı farklılıklar görülmüştür. Cezûlî'nin müridi ve halifesi Ebû Abdillâh es-Sehlî farklılık gösteren bu nüshaları düzenleyerek şeyhinin vefatından önce ona sunmuştur. Şeyh'te bu fazlalıkların bir bölümünü *Delâil* metnine dahil etmiştir. *Delâil* bu nüshalarına "nüsha-i dahiliye-i Sehlîyye", fazlalıkları ihtiva eden metne ise "nüsha-i hariciye-i Sehlîyye" ismi verilmiştir. Ayrıca *Delâil*'in Sehlî tertibi olmayan nüshaları da mutemet olan ve olmayan diye ayrılmıştır.³⁵

Bu eser üzerine yazılmış en meşhur şerh *Teofiku Muvaaffika'l-Hayrat li-Neyli'l-Berekât fi Hidmeti Menbei's-Saâdet şerhi Delâilü'l-hayrât* olan eserin müellifi, Kanûnî Sultan Süleyman devri müderrislerinden Kara Dâvud İzmitî'nin (948/1541) neslinden geldiği tahmin edilen Kara Davûdzâde Mehmed Efendi'dir (ö. 1170/1756). Mehmed Efendi'nin hayatı hakkında pek fazla bilgi yoktur. Kitap Bursalı Mehmet Tâhir tarafından yanlışlıkla Kara Davûd İzmitî'ye nisbet edilmiştir.³⁶

30 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, III, s. 1444, Kocaeli 2014

31 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, III, s. 1444, Kocaeli 2014

32 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, III, s. 1444, Kocaeli 2014

33 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" DİA, XXIV, S. 360

34 DİKİCİ Recep, "Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler" Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, III, s. 1444, Kocaeli 2014

35 ULUDAĞ Süleyman, "Delâilü'l-Hayrât" DİA, IX, 113-114.

36 ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" DİA, XXIV, S. 359

Eserin Kara Dâvudzâde Mehmet Efendi tarafından farklı kaynaklardan aktarılan tasavvufî menkıbe ve bilgilerle hacmi oldukça genişletilerek özgün bir eser haline getirildiği söylenebilir.³⁷ 1254-1330 (1838-1912) yılları arasında on beş baskısı yapılmış olup, İstanbul ve Anadolu'daki kütüphanelerde mevcut altmış civarında nüshasının olduğu tespit edilebilmektedir.³⁸

Bursalı Mehmed Tâhir Efendi de *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Fazıl İzmirî'nin, Muhammed Hilmi Efendinin, Salih Kudsi Tokadî, ve 1210 H., de vefat eden Egin Müftüsü Hacı Osman Efendinin, 1173 H., de vefat eden Kıbrıslı İbrahim Efendinin ve Vaiz Şeyh Muhammed Efendinin şerhlerinin olduğunu zikreder. Şerhu kaside-i Nuniyye, *Haşiye Alet't-asavvurat*, *Haşiye Ala't-Tasdikat*, *Haşiye ala Şerhi's-Şemsiye*, *Telhisu Takrirî ala Kavanîn*, *Haşiye ala't-Tehzîb*, ayrıca akâid ve kelâma dair *Malûmat* isminde bir mecmuası vardır ki, bir nüshası Manastır kütüphanesinde mevcuttur. Bursa Evkaf ve sicillerini de tam bir dikkatle zapt etmiş ve yazmıştır.³⁹ Şeklinde bahsettiğini görmekteyiz.

II. Dâvûd-i Karsî Bibliyografisi

Aslen Karslı olup doğum tarihi ve ailesi hakkında bilgi olmamakla birlikte döneminde Dâvûd-i Karsî veya Dâvud Efendi olarak tanınmıştır. Daha sonra Kara Dâvud diye anılmışsa da bu kendisinden çok önce yaşamış olan Teftâzânî'nin talebesi olan Molla Kara Davûd veya Dâvud b. Kemâl el-Kocevî el-İzmitî ile (ö. 948/1541) karıştırılmıştır.⁴⁰

Dâvûd-i Karsî'nin bütün eserlerinin mukaddimesinde kendisini Dâvûd b. Muhammed el-Karsî el-Haneftî şeklinde tanıttığı görülmektedir.⁴¹

II.1. Eserleri

İslâmî ilimlerin çeşitli dallarında kendisinden önce yazılmış daha ziyade ders kitabı olarak kullanılan pek çok kitaba talebelerinin bunlardan istifadesini kolaylaştırmak için şerh ve haşiyeler yazan Dâvûd-i Karsî'nin eserlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Böylece İzmitî'ye nispet edilen eserleri de bu şekilde görmek mümkündür.

Müellifin tefsir-kıraat, hadis, kelam, mantık, cedel ve münazara, Arap Dili ve Edebiyatı ve ilm-i mikat'a dair alanlarda eserlerinin var olduğunu görmekteyiz. Ancak biz daha çok kelam ve mantıkla alakalı eserlerini zikretmeyi uygun görmekteyiz. Bilhassa karışıklığa neden olan eserler bu alanlardaki eserlerdir.

1. *el-Kasîdetü'nûniyye* yukarıda bu eser hakkında kısa bir malumat verildi.

2. Şerh-i Âmentü billâh Amentü metni üzerine Mâtüridî mezhebine göre yazılmış Türkçe bir şerh olup, Süleymaniye, Köprülü ve Gazi Hüsrev Kütüphanelerinde birer nüshası mevcuttur.⁴²

3. Şerhu Kasîdeti Bed'i'l-Emâlî Uşî'nin *el-Emâlî* adıyla bilinen akaide dair kasidesi üzerine yazdığı bu şerh konuyla ilgili kaynaklarda zikredilmemiştir. Ancak eserin Lefkoşe ve Saraybosna'daki ilgili kütüphanelerde birer nüshasının olduğu bildirilmektedir.⁴³

37 ULUDAĞ, Süleyman, "Delâilü'l-Hayrât" DİA, IX, S.114.

38 Geniş bilgi için bk. ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud" DİA, XXIV, S. 359; Ayrıca bk. ULUDAĞ, Süleyman, "Delâilü'l-Hayrât" DİA, IX, S.114.

39 TAHİR Bursalı Mehmet, *Osmanlı Müellifleri* (Haz: Ali Fikri Yavuz-İsmail Özen), s. 370, İstanbul 1972.

40 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" DİA, IX, 29

41 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" DİA, IX, 29

42 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" DİA, IX, S. 30

43 AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" DİA, IX, S. 30

4. *Risâle fi beyâni mes'ele'ti'l-ihitiyârâti'l-cüz'iiyye ve'l-idrâkâti'l-kalbiyye* insana ait fiiller ve irade konularıyla ilgili olan bu risâlenin çeşitli kütüphanelerde birer nüshası bulunmaktadır.⁴⁴

Sonuç Yerine

Kara Dâvud b. Kemâl el-İzmitî el-Kocavî Kanûnî Sultan Süleyman döneminde yaşamış bir âlimdir. Ayrıca kendinden sonra hemen her dönemde birçok âlim çıkarmış ve Karadâvûdzâdeler olarak bilinen âlim sülalesinin dayandığı isimdir. Haliyle bu aileye mensup âlimlerin eserleri birbirlerine nispet edilmiştir. Mesela yukarıda zikrettiğimiz Dâvûdî Karsî'ye ait olan kelâm ve mantık eserlerinden bazılarının Kara Dâvud İzmitî'ye nispet edilmesidir. Ayrıca Kara Davûdzâde Mehmet Efendi'ye ait olduğunu gördüğümüz *Delâilü'l-Hayrât* isimli eser de yine İzmitî'ye nispet edilmiştir.

Kara Dâvûdzâdelerin ve özellikle Kara Dâvud el-İzmitî'nin daha detaylı bir çalışmanın konusu olmasının gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca kendisine nispet edilen eserlerin müellifleri hakkında da aynı şekilde detaylı bir araştırma yapılması gerekir. Böyle bir çalışmanın sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ise söz konusu müelliflerin eserlerinin çeşitli kütüphanelerdeki nüshalarının incelenip ve karşılaştırılmaları neticesinde ortaya çıkacaktır. Haliyle böyle bir konunun söylenilen şekilde çalışılması belli bir süreç iktiza edecektir. Biz bu tebliğimizi böyle bir çalışmanın mukaddimesi olmasını arzu ettik. Bu konu üzerine çalışacak olan araştırmacılara en azından neden böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermeyi de amaçladık.

Bu tür zorlukları düşünüldüğünde bu çalışmanın eksiklikler ve yanlışlıklardan âzâde olması mümkün değildir. Vermeye çalıştığımız müelliflerin eser listesine başka eserlerin ilave edilmesi veya kısa da olsa yapılan tespitlerin yanlışlanması her daim mümkündür.

KAYNAKÇA

BAĞDÂDÎ, İsmail Paşa, *Hediiyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, İstanbul 1951

KEPECİOĞLU Kamil, *Bursa Kütüğü*, Bursa 2009

ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV

DİKİCİ Recep, *Osmanlı Döneminde Kocaelili (İzmitli) Alimler ve Edipler*, Uluslararası Gazî Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, Kocaeli 2014

ARPAGUŞ, Hatice Kelpetin, "Kara Dâvud İzmitî" *DİA*, XXIV

Çağrı Mustafa, "Sirâceddîn el-urmevî" *DİA*, XXXVII

ÇELEBİ, Kâtip, *Keşfü'z-Zünûn an Esâmî'l Kütûbi ve'l-Fünûn*, İstanbul 1943

AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX

Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanı

ULUDAĞ Süleyman, "Delâilü'l-Hayrât" *DİA*, IX

KEHHÂLE, Ömer Rıza, *Mu'cemû'l-Müellifin*, Beyrut thz.

YAZICIOĞLU, Mustafa Said, "Hızır Bey" *DİA*, XVII

44 Mantığa ve diğer alanlardaki eserleri hakkında bkz., AKPINAR Cemil, "Dâvûd-i Karsî" *DİA*, IX, S. 30